

לבד בסמטה

יהודית ילין

לבד בסמטה

יהודית יליון

בעזרת השם

תודה

למערכת 'המבשר', על האכסניה המכובדת שהיא מעניקה
לסדרת 'סמטה וחצר'.

לגב' ברכה הלר, עורכת 'נקודות', גיליון הילדים היחודי
של 'המבשר', על תחושת השותפות ועל עזרה מקצועית
תמידית, במידה שאין לצפות אליה מעורכת.

ולכל מי שסייע באיתור מקורות מידע ובעריכתם לרשימה
מסודרת בסופו של הספר.

תודה לכם.

כבר למעלה משנה שהוא לומד אצל המלמד הזה. מיד לאחר שהגיע עם משפחתו לירושלים, החל ללמוד אצלו. גד והלל אזואלוס, בנו של חיא, ספרו לו על ה'הסגר', אבל ב'הסגר' דיברו בלאדינו, ולפעמים גם בערבית, כך שהילדים האשכנזיים לא יכלו ללמוד בו. הם המשיכו ללמוד בקבוצות אצל 'מלמדים', כמו באירופה.

בהתחלה הוא נהנה דווקא. עם יששכר התיידד מיד, וגם פסח היה ידידו הטוב.

"עשרים!" צעק עכשיו בקול וניתק בבת־אחת ממקומו. פסח, יששכר ומאיר־צבי נפוצו לכל עבר. אוריה רץ אחרי מאיר־צבי; אותו קל יותר להשיג.

"תמיד אתה רודף אחריי דווקא!" צעק מאיר־צבי תוך ריצה. "פסח! נכון שזה לא הוגן?"

"נכון! צריך לרוץ אחרי כולם, לא אחרי ילד אחד!" קרא פסח מעברה האחר של החצר.

"הרגע התחלתי לרוץ!" מחה אוריה ורץ מהר עוד יותר. "הוא מתלונן ללא סיבה!"

מאיר־צבי רץ לכיוונו של יששכר. אוריה רץ בעקבותיו, ואז שמע מחיאות כפיים חזקות, ועצר.

המלמד עמד בפתח דירתו ומחא את כפיו בקול.

"ילדים! כולם להיכנס!"

יששכר פסע לצידו של אוריה. פסח כבר נכנס, ומאיר־צבי הדביק אותם מאחור.

"איפה חיים־דב?" פנה המלמד אל פסח. "האם הוא לא חזר

1

אוריה עקף בריצה את פתח בור המים, חומק מיששכר, שניסה לתפוס אותו – אבל פסח הגיח מהעבר השני והכה בכתפו.

"תפסתי אותו!" צעק אל הנערים האחרים. "אוריה, אתה התופס!"

"בסדר, אני יודע זאת גם בלי שתצעק!" רטן אוריה. הוא גרר את רגליו באי־חשק לשפת הבור, שם על התופס להיעמד, לפי כללי המשחק.

"אחת, שתיים", התחיל לספור בלשון בני אשכנז. עיניו נדרו לפתח ביתו של המלמד. עוד מעט תסתיים ההפסקה, והמלמד יקרא להם להיכנס ולשוב אל הלימוד. דווקא לא אכפת לו שהשיעור יתחיל כבר. אין לו חשק רב לשחק עכשיו.

מביתו?" בהפסקת הבוקר יצאו כולם אל בתיהם, לאכול פת שחרית.

פסח משך בכתפיו. "עדיין לא", אמר.

אוריה רחרח באוויר. ריח תבשיל קטניות עמד בחלל החדר. רעייתו של המלמד מבשלת מאחורי הווילון. הלוואי שגם אמא שלו תגיש היום ארוחה מבושלת.

הם התיישבו על הרצפה בחצי גורן, מול המקום הקבוע שבו ישב המלמד. בדירה הקטנה לא היו כיסא או שולחן, והם התרגלו לשבת כך.

"נתחיל!" אמר המלמד בקול. "פרק ג, משנה א: כירה שהסיקה בקש ובגבבא--- תמשיך, אוריה".

"נותנים עליה תבשיל, בגפת וב---" ציטט אוריה.

נקישות נשמעו. המלמד קם בהבעה של מורת-רוח.

"איחרת, חיים-דב!" אמר לילד זהוב השיער שניצב בפתח.

"היה נראה לי שעדיין מוקדם." חיים-דב נכנס בעקבות המלמד, עיניו הירוקות בורקות בערנות. "הפאשה החדש הגיע!" הודיע בקול.

"מה? כבר הוא הגיע?" קרא מאיר-צבי.

"אמרו שהוא יבוא אחרי פורים", ציין פסח.

המלמד מחא כפיים. "התחלנו כבר ללמוד!" אמר בתוכחה.

"אומרים שהוא רשע גדול, הפאשה הזה." חיים-דב התיישב.

"יו!" מאיר-צבי הביט בו בעיניים גדולות.

"חיים-דב!" נזף המלמד, אבל הבעת פניו נעשתה מוטרדת.

"אוריה, המשך מהמקום שבו הפסקת!"

"נותנים עליה תבשיל, בגפת ובעצים..." המשיך אוריה, מתאמץ להתרכז בדברי המשנה. הפאשה החדש הגיע כבר? בשנים הקודמות הגיע תמיד הפאשה החדש סמוך יותר לפסח. הוא מגיע מקושטא, עירו של השולטן, עם קבוצה גדולה של חיילים טורקיים.

הפאשה הוא רק שליח של השולטן, שהוא בעצם המלך הטורקי, השולט בארצות רבות נוספות. אין הוא שליח קבוע כלל וכלל, שכן מדי שנה שולח השולטן פאשה אחר. אבל כשהפאשה מגיע – הוא מתנהג כמו מלך ממש. כל דבר נקבע על פיו. לידיו גם יש למסור את המיסים המועלים לשולטן הטורקי.

עיניו של המלמד היו נתונות באוריה, והאחרון המשיך לצטט את המשנה. "...ובית הלל אומרים – אף מחזירין", סיים. "הסבר לנו מהי המחלוקת בין בית הלל ובין בית שמאי", ביקש המלמד.

"אהמ... בית שמאי אומרים..." התחיל אוריה בחוסר-ריכוז. בדיוק אתמול שמע את אבא משוחח עם שכן אודות הכסף שנאסף כדי לשחד בו את הפאשה האמור להגיע – כדי שייטיב את יחסו ליהודים. כבר הוא הגיע? בשנה שעברה, כמו בשנים הקודמות, הגיע הפאשה החדש בערב חג הפסח. אז הוא, אוריה, אף לא ידע מהו 'פאשה'. הם היו חדשים אז בירושלים, וצורת השלטון, השונה כל-כך מזו שבהונגריה, הפליאה אותו מאוד.

הוא התאמץ לרכז את מחשבותיו בדברי בית שמאי. "אהמ..."

בית שמאי אומרים: נוטלין אבל לא מחזירין. ו... מולו לחש חיים־דב משהו על אוזנו של פסח. מאיר־צבי עקב אחרי שניהם בעיניים בורקות.

"שֶׁה! חיים־דב!" קולו של המלמד היה תקיף. "אתה מפריע לשיעור! הגד לנו אתה, על מה עוד נחלקים בית הלל ובית שמאי?"

חיים־דב שתק.

"פסח?"

"בית שמאי אומרים, חמין אבל לא תבשיל, ובית הלל אומרים, חמין ותבשיל..." ציטט פסח את המשנה עד סופה.

"נכון אמרת! יששכר, הסבר!"

אוריה שמע את מילותיו של יששכר, אבל לא הצליח להקשיב להן. לאחרונה שמע את אביו מדבר גם על המיסים שדורש השלטון הטורקי. הוא היה נשמע מודאג. מה יקרה אם באמת לא ישיגו את כל הסכום שעליהם למסור?

"שטויות!" פסק חיים־דב, כששמע אותו אומר זאת לאחר מכן, בהפסקת הצהריים. "נסתדר עם הכסף! עוד כשהיינו בהונגריה, ידענו שנצטרך כסף בשביל לשלם לטורקים. יהיה בסדר, יש בחוץ־לארץ נדיבים ששולחים תרומות, כדי שנוכל לשלם את המיסים!"

"אבא שלי אמר שאיש לא ידע מראש שיהיה צורך בסכומים גדולים כל־כך", החזיר אוריה, מסתיר את רוגזו. חיים־דב מדבר תמיד כאילו הוא היחיד שמבין עניין.

"אם הוא לא ידע, זה לא אומר שגם אחרים לא ידעו!" התיז חיים־דב.

שניהם ישבו בחצר, על הארץ, ופסח לצידם. עיניו של פסח הבהבו, והיה ברור לצד מי הוא נוטה. חבל שיששכר מתעכב בביתו של המלמד.

"האחרים לא ידעו גם הם", אמר עכשיו אוריה בקול ברור. "ידעו שיצטרכו לשלם מיסים רבים, אבל לא ידעו שיצטרכו לשחד את השלטון הרבה כל־כך."

"כל אחד יודע מה שהוא רוצה לדעת", החזיר חיים־דב.

"וכל אחד לא רוצה לדעת מה שהוא לא רוצה לדעת!" אוריה קם משם ברוגז, קולט בזווית עינו את פסח לוחש משהו על אוזנו של חיים־דב. הוא יודע מצוין מדוע הם נגדו! זה משום שאביו התבדל מהקבוצה של רבי יהודה חסיד עוד מלכתחילה. המשפחות שלהם, של חיים־דב ושל פסח, אינן שבתאיות, אבל הן היו בטוחות שהגאולה קרובה.

אמא של חיים־דב מתחרטת מאוד שהם עלו לירושלים. היא מצטערת על כך, וגם מלכתחילה לא רצתה לעלות. חיים־דב, כמובן, אינו אומר מילה על כך, אבל אוריה שמע פעם את אמא אומרת לאבא משהו על כך, כשחשבה שאינו שומע. אז זהו. נראה שלכן חיים־דב נגדו. מרגיז אותו שאביו של אוריה צפה מלכתחילה שייתכנו בעיות, בעוד אבא שלו, של חיים־דב, חשב שמיד תבוא הגאולה השלמה.

אוריה הסתובב בחצר באפס מעש, קולט את יששכר ואת

מאיר־צבי מצטרפים אל היתר להפסקת הצהריים. פסח וחיים־דב
עדיין הסתודדו מאחוריו. "כל אחד יודע מה שהוא רוצה לדעת"
— זה מה שיש לחיים־דב לומר. באמת!

2

המלמד פתח את הדלת, וחמשת הילדים פרצו
החוצה.

"גשם!" צעק מאיר־צבי והושיט את כף ידו לפנים. "ראו!"
גשם? אוריה הסתכל כלפי מעלה; השמים היו זכים כמעט
לגמרי. "איפה יורד גשם?" שאל.
"מטפטף!" חיים־דב הסתכל בו באותו מבט עוין שהוא מרבה
לנעוץ בו לאחרונה. "אם כבודך לא רואה, אין זה אומר שלא
מטפטף גשם!"
"לו היה יורד גשם, ניתן היה לראות את הטיפות על הקרקע",
העיר יששכר.

"תמיד בהתחלה לא רואים", אמר פסח, "בפרט כשחם".
מאיר־צבי התכופף והסתכל באבנים מקרוב.

"בוא, נלך", אמר אוריה ליששכר. איזה ויכוח חסר-תכלית! שניהם יצאו מהחצר.

"רוצה להתחרות בריצה?" שאל אוריה.

"אין לי חשק." יששכר הסתכל בשמים במצח מקומט. "נראה לך שירד גשם?" הוא שאל.

"לא."

"חבל."

"נכון, אם כי יחסית לשנים אחרות, ירדו השנה גשמים רבים יותר, והבורות מלאים, אבל---" אוריה עצר, נטוע על עומדו, מסתכל בקבוצת הבחורים שהתקרבה מהעבר השני. הבחור ההוא--- האין זה הוא?

"מה קרה?" יששכר הביט בו באי-הבנה.

אוריה הסתובב. "נלך מהצד השני", אמר בשקט. "זה אח שלי שם. אין לי חשק לפגוש בו."

"אתה בטוח שזה הוא?" יששכר ידע במעורפל איך נראה פינחס, אחיו הגדול של חברו. פעם אחת פגשו בו יחד.

"כן."

יששכר הצטרף אליו בשתיקה, מתאים את קצב פסיעותיו לאלה של אוריה, שפסע במהירות. אין לו כוח ואין לו חשק לפגוש עכשיו את פינחס. בזמן האחרון, בכל פעם שהם נפגשים, מתחיל פינחס לשכנע אותו שחיים מלאך צודק, ושמי שמצטרף אליו יהיה מאלה שיזכו להביא את הגאולה השלמה. פינחס נהיה ממנהיגי הקבוצה של חיים מלאך, והוא בטוח שעוד כארבע שנים יבוא המשיח. הוא השתנה כל-כך! הוא כבר הרבה פחות נחמד ממה שהיה בהתחלה. תמיד היה טוב כל-כך והתייחס יפה

לכולם, על-אף שהיה רציני מאוד. עכשיו הוא עדיין רציני, אבל גם--- גם כועס. כאילו עשו לו כולם משהו רע.

יששכר סובב את ראשו אחורנית בגניבה. "נראה לי שהוא מסתכל בנו."

"שיסתכל."

הם פנו לסמטה אחרת, ולעוד אחת. הבחורים כבר לא היו אחריהם.

"הקבוצה של חיים מלאך גדלה מאוד לאחרונה", אמר יששכר.

"אני יודע." קצב פסיעותיו של אוריה עדיין היה מהיר. "זה משום שאנשים מיואשים רבים מצטרפים אליו. קשה להם, והם מחפשים מנהיג שיחליף את רבי יהודה חסיד. הם משכנעים את עצמם ש--- הי! הוא בלם באחת.

לפניהם הזדקק דוכן קטן, ועליו היו מפוזרים בצלים. מוכר ערבי נמוך קומה עמד מאחוריו, צוחק בכל פה. לפני הדוכן עמד יהודי אשכנזי, כפוף מעט, והחוה באצבעותיו.

"שנים-עשר", אמר היהודי בשפת בני אשכנז. הוא זקף עשר אצבעות, קיפל אותן ושוב זקף שתיים.

הערבי החווה בהיתול באצבעותיו שלו. "חמישים וחמישה", הוא אמר בערבית, צוחק, "והסתלק מכאן!"

שוב החווה היהודי באצבעותיו. "שלושה-עשר?" שאל במצוקה.

יששכר הדף קלות את אוריה. "עזור לו!"

אוריה פסע קדימה, כפי שעשה פעמים רבות כל-כך לאחרונה.

"האוכל לעזור לך?" שאל את היהודי בלשון בני אשכנז.

"אי־אפשר לעזור. הוא שם אותי ללעג." היהודי הביט סביבו בתסכול.

"אני יכול לתרגם לך את דבריו", הציע אוריה. הלל, בנו הגדול של חיא, לימד אותו לשוחח בלאדינו שוטפת, ועכשיו הוא מלמד אותו את השפה הערבית. הוא עדיין לא שולט בה לגמרי, אבל בהחלט מסוגל לשוחח בה.

"אתה יודע ערבית?" עיניו של היהודי ניצתו באי־אמון.

"לא לגמרי, אבל טוב למדי."

מן הצד עקב הערבי בסקרנות אחרי שניהם. "הוא שם אותי ללעג ולקלס", אמר שוב האשכנזי. "אני צריך לקנות שלושה בצלים, והוא רוצה ממני שישים פיאסטרים. אני יודע שצריך תמיד לעמוד על המיקת, אבל אני לא יכול לדבר איתו בערבית! אני מנסה להבהיר את כוונתי בתנועות ידיים, אבל הוא לועג לי."

"כמה אתה רוצה לשלם?" שאל אוריה.

"רוצה? אני רוצה לקחתם בחינם", גיחך היהודי באירוניה.

"תגיד לו שאני רוצה בחמישה".

אוריה פנה אל הערבי. "הוא רוצה לקחת שלושה בצלים

בחמישה פיאסטרים."

עיניו של הערבי התעגלו בהפתעה. הוא הסתכל בשערו הבהיר

של אוריה. "אתה יודע ערבית?"

"יודע. אז הוא יכול לקחת בחמישה פיאסטרים?"

"בחמישה?! הבצלים שלי משובחים! לא פחות מחמישים!"

אוריה פנה אל היהודי: "הוא אומר שלא יסכים בפחות

מחמישים, אבל בוודאי תוכל להוריד את המחיר לעשרים."

- "תגיד לו שבשמונה פיאסטרים."

- "הוא אומר שבשמונה."

- "ארבעים, ונסגור."

- "שנים־עשר", אמר היהודי, אחרי שתרגם לו אוריה את דברי

המוכר.

- "שלושים וחמישה, ואין מה לדבר יותר."

- "חמישה־עשר." היהודי שיווה לפניו הבעה עיקשת. המוכר

הערבי הסתכל בחשדנות בו ובאוריה.

- "עשרים ושבעה", אמר.

היהודי פשפש בכיסו. "תגיד לו שבשמונה־עשר — אקח

אותם", אמר לאוריה.

"עשרים, וגמרנו", ענה המוכר לאוריה, אחרי שזה תרגם לו

את תשובת היהודי.

האיש מנה עשרים פיאסטרים ולקח את הבצלים.

"אני מודה לך מעומק ליבי", אמר לאוריה. "לולא עזרתך,

הייתי מן הסתם נאלץ לשלם לו מחיר כפול. הערבים מנצלים

היטב את העובדה שאיננו יודעים את שפתם." הוא הסתכל

ביששכר. "אתם אחים?"

"לא, חברים", השיב אוריה.

"ואתה יודע לשוחח בערבית?" שאל האיש את יששכר.

"לא, אבל מעט לאדינו למדתי."

"ילדים לומדים בקלות." האיש אחז את הבצלים ביד אחת.

"מבוגרים לומדים בקושי. לפעמים בקושי גדול מאוד, ופעמים

רבות — בקושי גדול מאוד־מאוד."

בפתאומיות נפנה מהם לסמטה אחרת. "מִן הַשָּׁמַיִם תְּבוֹרְכוּ",
 פלט מעבר לכתפו.
 יששכר ואוריה החליפו מבטים.
 "הוא נראה מסכן", אמר אוריה.
 עיניו של יששכר היו נעוצות הלאה משם. הוא קימט את מצחו
 והחווה בידו על קבוצת אנשים קטנה, שהתגודדה לא הרחק משם.
 "אתה שומע על מה הם מדברים?" שאל.
 שניהם החישו את פסיעותיהם ונעמדו ליד המבוגרים,
 מקשיבים בשקט.
 "להשערתי – יש ממש בשמועות הללו", אמר חרישית
 מישהו, שזקנו האדמוני והרחב התפזר בין כתפיו. "הפאשה הזה
 עומד להיות עריץ מקודמיו, ועלינו לדעת זאת."

3

"רוצה לשחק?" שאלה חנה-אסתר, אחותו של אוריה.
 אוריה שוטט יחד איתה בחצר באפס מעש.
 "לשחק במה?" שאל אוריה.
 במרכז החצר החזיקו שלש ילדות בחוט שהקיף אותן,
 ושאר הילדות דילגו מעליו בצהלה. הן פיזמו משהו בלתי-מוכר
 בלאדינו. אוריה יכול היה להבין את כל המילים, וחנה-אסתר –
 חלק מהן. מכל בני משפחתו, דווקא הוא, הצעיר מכולם, היה זה
 שלמד וידע את השפה על בוריה.
 "רוצה לשחק ב'תפסור'?" שאלה אותו עכשיו חנה-אסתר.
 "אין לי חשק." עיניו פגשו בקבוצת אנשים ששוחחה בסמטה,
 לא הרחק מפתח החצר. חבל שהוא לא שומע מה הם אומרים.

בוודאי גם הם משוחחים על הפאשה החדש. כל המבוגרים מוטרדים ממנו.

"את יכולה לשחק עם השכנות", הציע לאחותו.

חנה־אסתר משכה בכתפיה.

אוריה ידע שלא תמיד היא רוצה להשתתף במשחקי החצר שלהן. כשהגיעו לגור כאן, לפני שנתיים, היא הרגישה בודדה בין בנות השכנים. כולם, לבד מאביה של מלכה־דינה, היו ספרדים. היא חשה יוצאת דופן, ובעיקר – לא יכלה לשוחח עם האחרות, בהעדר שפה משותפת. עם הזמן למדה להבין את שפת הלאדינו, אבל עדיין, לא תמיד היא מצליחה לבטא את עצמה. אולי היא לא רוצה לשחק עכשיו, כי אינה מכירה את החרוזים שהן מפזמות.

"להסביר לך מה הן אומרות?" שאל.

"לא! אני לא רוצה!"

"חנה־אסתר! חנה־אסתר!" ראשה הבהיר של מלכה־דינה הציץ ממעלה גרם המדרגות שליד ביתה. טריקה עמומה נשמעה, ומלכה־דינה, בת גילה של חנה־אסתר, קיפצה במורד המדרגות.

"חנה־אסתר!" היא רצה אליהם. "שמעת על הפאשה? אבא שלי אומר שהפאשה החדש הוא אדם רע. אספו המון כסף בשביל לשחד אותו, וזה לא עוזר. הוא כבר התחיל לבדוק את כל המיסים שהיו צריכים להעביר לשולטן, וכל הזמן הוא רק דורש עוד כסף." מלכה־דינה התנשמה מעט. "אבא שלי אומר שכולם פוחדים ממנו ומנסים להשיג עוד ועוד כסף. זה בכלל לא הוגן! גם ככה כולם כבר גמרו את הכסף שהיה להם מרוב מיסים שצריכים לשלם, וגם בגלל כל הצרות שהערכים והטורקים עושים לנו. אבא שלי

אומר שלא טוב שמשחדים אותו; ככה הוא רק יחשוב שהוא יכול לבקש עוד ועוד כסף, ולא יהיה לזה סוף. מה אבא שלך אומר?" חנה־אסתר חייכה אליה. "אני לא יודעת", השיבה.

אוריה הקשיב בלי להתערב. טוב שמלכה־דינה מדברת עכשיו כך, בשטף; בשבוע שעבר היא דיברה בקושי, ולא רצתה לשחק בכלל – רק ישבה ושתקה בעצב כל הזמן. זה קורה לה לפעמים, בגלל אביה ובגלל כל מה שקרה להם בדרך לירושלים. אמא שלה נפטרה בהפלגה, וגם אחיה הקטן. אמא שלו, של אוריה, אומרת שבהונגריה הייתה התנהגותה של מלכה־דינה רגילה לגמרי.

"מה? הוא לא אמר לכם?" המשיכה מלכה־דינה בשטף. "הוא לא אמר לכם שום דבר על הפאשה? אבא שלי אומר שהוא בא לקצת זמן, רק עד חג השבועות בערך. אבל בזמן הזה הוא יכול לעשות צרות גדולות, משום שממילא לא אכפת לו. בשנה הבאה יבוא פאשה אחר ממילא, אז גם אם כולם ישנאו אותו, זה לא אכפת לו בכלל. אבא שלי אומר שהוא התחיל כבר להמציא כל מיני גזירות ומיסים, ושעוד מעט כולם ישמעו על זה. גוי אחד, מאשכנז, אמר לו שהם נתנו לו המון שוחד, אבל –"

"מי נתן לו המון שוחד?" קטעה אותה חנה־אסתר.

"הנוצרים מארצות אשכנז. גם אותם הוא שונא; לא רק את היהודים. זה משום שגם הם לא מוסלמים. אבל להם אין שום בעיה. הנוצרים שגרים בארצות אשכנז משלמים המון כסף לנוצרים שגרים בירושלים, כדי שהם יוכלו לשלם את כל המיסים וגם לתת שוחד לשלטון הטורקי, וכך יוכלו להמשיך לגור כאן. גם הנוצרים יודעים שירושלים קדושה, וחשוב להם שיגורו כאן גם מבני דתם."

חנה־אסתר הקשיבה.

"אני חוזר הביתה", אמר לה אוריה ונפנה משם.

הוא נקש קלות על הדלת ופתח אותה. אמא ואחיו הגדול, נתן־נטע, ישבו על הרצפה, ושניהם הרימו את ראשם כשראו אותו נכנס.

"הכול בסדר, אוריה?" שאלה אותו אמא.

האם יש מתח בקולה, או שהוא רק מדמיין?

"כן, בחסדי הקל". הוא סגר את הדלת אחריו.

אמא הסתכלה בו, וגם נתן־נטע. נראה היה שכשנכנס, הם היו בעיצומה של שיחה.

"הכול בסדר?" שאל עכשיו אוריה.

"כן". אמא קמה, ואוריה ראה שהיא מחליפה מבטים מוטרדים

עם אחיו. "אתה רוצה לשתות?" שאלה את אוריה.

הוא לקח מידה בתודה את כוס המים שהושיטה לו ולגם מהם, נהנה מטעמם. בשבועות האחרונים ירדו גשמים רבים, ומי הבור היו צלולים מתמיד.

"אני הולך עכשיו להתפלל מנחה", אמר משסיים לגמוע את המים.

אמו הנהנה. נראה היה שנתן־נטע היסס, לפני שקם גם הוא.

"גם אני צריך ללכת", אמר.

בחצר חלפו שניהם על פניהן של חנה־אסתר ומלכה־דינה ויצאו אל הסמטה.

"נעים עכשיו, לאחר שהשמש יצאה", העיר אוריה.

אחיו הגדול חייך.

"הלוואי שירדו עוד גשמים, אבל בינתיים -"

"הי! הי! יאהוד!" צעקות רמות הכו בהם פתאום. נתן־נטע עצר

לרגע ומיד התחיל לרוץ, אוחז בידו של אוריה.

"יאהוד! עצרו!" שני קולות צעקו שם.

"הם אומרים לנו לעצור!" לחש אוריה, מבוהל.

נתן־נטע עצר והסתובב אחורנית. אוריה לפת את ידו.

שני נערים ערביים עמדו שם, צוחקים בכל פה. מה הם רוצים? מפעם לפעם מתגרים בהם ילדים ערביים קטנים, אבל אלה היו נערים בוגרים.

"יאהוד! בוא!" המתולתל שבהם החווה בידו לנתן־נטע.

"בוא!"

נתן־נטע היסס.

ארשת פניו של הנער הערבי הפכה למאימת. "בוא!"

"מוטב שנלך אחריו", אמר נתן־נטע לאוריה בשפת בני אשכנז.

הנער הערבי הביט בהם בחשד גלוי.

אוריה השיב לו מבט. "לאן אתם קוראים לנו?" שאל באומץ,

בערבית.

הערבים הסתכלו בו בהפתעה ופרצו שניהם בצחוק.

"יאללה! יאהוד לבן יודע ערבית!" צהל חברו של המתולתל.

"בואו כבר! זו רק עבודה קטנה בשבילכם!"

אוריה תרגם לנתן־נטע בשקט את מה ששמע.

השניים הובילו אותם לאורך הסמטה, ואז עצרו

בפתאומיות.

"זה כאן!" המתולתל החווה בידו על פגר כלב שהיה שרוע על

רצפת הרחוב. "קח אותו!" הוא אמר לנתן־נטע.

"קח אותו!" קרא גם חברו. הוא טפח על כתפו של נתן־נטע ופרץ בצחוק פרוץ.
נתן־נטע הביט בשניהם, מבולבל.
"הרם אותו!" צעק המתולתל בערבית. "הרם אותו וסחב אותו אל מחוץ לחומה! אנחנו צריכים לקבל שם את הכסף שלנו!"
אוריה מצמץ בחוסר־הבנה מוחלט.
האם זהו חלום?
הוא שפשף את כפות ידיו זו בזו.
לא. זה ממשי לגמרי.

4

הפגר היה שחור, ועשרות זכובים עטו על הדם שנטף ממנו.

"הרם אותו כבר!" צעק הנער המתולתל בערבית.

אוריה קפא על מקומו, רואה את חוסר האונים בפניו של אחיו הגדול. ערבים לועגים להם לעיתים קרובות, אבל דבר כזה – לא קרה להם מעולם.

"תרים!" המתולתל קפץ את אגרופו באיום מול פניו של נתן־נטע.

"בא נרוץ ונברח!" אמר לו אוריה בלשון בני אשכנז.

"לא כדאי", ענה נתן־נטע בשקט. הוא נשם נשימה עמוקה ורכן אל הפגר. חברו של המתולתל השמיע קריאה, שאוריה לא הבין, ופרץ בצחוק רועם.

"יופי, יופי!" המתולתל שמר על מרחק מהפגר, אבל לא הסיר מהם את עיניו לרגע. "תסחב אותו אל מחוץ לחומות. אנחנו צריכים את הכסף כבר! נו, מהר! יאללה!"

אוריה חש חשק עז להכות בו.

נתן־נטע תפס בזנבו של הפגר וגרר אותו אחריו.

"מהר יותר! מהר יותר!" צעק המתולתל, מלווה בצחוקו של חברו. "קדימה! קדימה! יאללה!"

נתן־נטע הידק את שפתיו. "אתה יכול להמשיך בדרכך לבית הכנסת", סינן לאוריה בשפתם.

"אני הולך איתך", החזיר אוריה, הזעם חונק את גרונו.

נער ערבי נוסף הגיח בריצה מקצה הסמטה.

"יש לכם כבר?" שאל בצעקה. "עדיין לא מצאתי כלב!" הוא הסתכל בנתן־נטע וגיחך. "גם יאהוד אני צריך למצוא!"

"יאהוד זה לא בעיה – יש הרבה!" קרא חברו של המתולתל, ושוב באותו צחוק פרוע.

שלולית עכורה חסמה את הסמטה. נתן־נטע דילג מעליה, אבל הפגר, שהשתרך אחריו, התיז מים עכורים על בגדיו ועל כף ידו של אוריה, שהלך מאחור.

"סליחה", אמר נתן־נטע. הערבים גיחכו. אוריה מחה את כף ידו בבגדו.

"לכאן!" הורה המתולתל. אוריה ידע שנתן־נטע לא מבין את המילה, אבל תנועת היד הייתה ברורה.

מישהו שרק מאחוריהם. קבוצת ילדים ערביים הגיחו משם, מורים על נתן־נטע ומגחכים.

"אל תשים ליכך אליהם", אמר נתן־נטע חרש. אוריה קפץ את

אגרופיו. הילדים האלה! בקלות יכול היה להפיל כל אחד מהם לארץ!

"לך לבית הכנסת", ביקש שוב אחיו.

אוריה הניד בראשו. "אלך איתך אחר כך." הוא לא מתכנן להשאיר את אחיו כך, לבד, עם כל הפראים הללו!

החומה כבר הייתה קרובה. מרחוק ראו האחים קבוצת ערבים צועדת לאותו כיוון, תוך שריקות וצעקות.

"עוד כלב!" צעק אחד מהילדים הערביים, וכל הקבוצה פתחה בריצה.

שוב גיחך חברו של המתולתל. "עוד כלב – עוד יאהוד."

מחוץ לשער החומה התגודדה חבורה גדולה של נערים וילדים. מישהו מהם הצביע על נתן־נטע, המחזיק בפגר, והאחרים התחילו לשרוק.

קבוצה של חיילים טורקיים שעמדו שם הסתכלו בהם במבט אטום. הם לא נראו מופתעים. מה ההסבר לכל זה?

"לכאן!" צעק המתולתל. הוא הורה בידו על ערימת פגרי כלבים. הצחנה הקשתה על נשימתו של אוריה. נתן־נטע השליך את הפגר. הילדים שרקו. ילד נמוך קומה השליך אבן מאחורי גבו של אוריה.

חייל טורקי שעמד לא הרחק מתלולית הפגרים הקדיר את פניו מול הילד. "הסתלק מכאן!" שאג.

הילד רץ משם. הערבי המתולתל צחק בפניו של נתן־נטע ופשט ידו מול החייל. ההוא הטיל מטבע לתוך כף ידו.

"הבה ונלך", אמר נתן־נטע, מאושש מעט.

"מה זה היה?" שאל אוריה.

"מה?"

"כל המאורע הזה. מדוע הם הכריחו אותך לסחוב את הפגר, ומדוע נתן לו החייל כסף?"

נתן-נטע משך בכתפיו.

אוריה אמד בעיניו את החייל הטורקי. "אני רוצה לשאול אותך זאת", אמר לנתן-נטע.

"את מי?"

"את החייל הזה. אולי כשנחזור, שוב יצוו עליך לסחוב פגר? אנחנו צריכים לדעת מה הפירוש של כל ההתרחשות הזו."

"מן הסתם הוא דובר טורקית."

"רוב החיילים הטורקיים דוברים גם ערבית."

הילדים הערביים התגודדו סביב שניהם, שורקים כבז.

אוריה פנה אל החייל. "אפשר לשאול אותך משהו?"

החייל פלט דבר-מה בטורקית.

אוריה בלע את רוקו. "אתה דובר ערבית?" שאל שוב.

החייל הניד בראשו לשלילה. אולי הוא מהחיילים שהגיעו לאחרונה, עם הפאשה, ולכן אינו יודע את שפת בני המקום.

נער רחב כתפיים שהאזין לשיחה העווה את פניו מול אוריה.

"נלך", אמר שוב נתן-נטע בחוסר-סבלנות.

צווחות נלהבות נשמעו לפתע מעם החומה. פרחחים ערביים חגו סביב יהודי מבוגר שיצא מהשער, אווז בידו השמאלית פגר קטן של כלב, נוטף דם. הוא הניד בראשו קלות לעבר נתן-נטע והשליך את הפגר על הערימה.

"לי מגיע!" שניים מהנערים שליוו את האיש זינקו בריזמנית לעבר החייל הטורקי. "לי מגיע!"

נתן-נטע התמהמה בהיסוס, והיהודי נלווה אליו ואל אוריה.

"כך זה בגלות", אמר בלאדינו.

אוריה תרגם את המילים לאחיו הגדול.

"תשאל אותו מה פשר כל זה", ביקש נתן-נטע.

"השכינה בגלות – זה מה שזה", השיב היהודי. פסיעותיו היו מהירות למרות גילו. "מה שקרה הוא שכלב חדר למקום המקדש, והפאשה החדש התכעס מאוד בגלל זה. אתם בוודאי יודעים שגם המוסלמים מאמינים שמקום המקדש הוא קדוש. הפאשה החליט שאם כך – צריך להרוג את כל הכלבים בעיר הקודש. הוא הבטיח שכל נער שיהרוג כלב ויביא את פגרו לכאן, אל מחוץ לחומות – יקבל מטבע. הנערים הערביים פשטו על העיר לחפש כלבים, ובמקום לטרוח לסחוב אותם בעצמם, הם מאלצים את היהודים לעשות את העבודה הזו. הי! היזהרו!"

באחת חמק משם.

"מה?" שאל נתן-נטע בבלבול.

"בוא לכאן!" דחק בו אוריה. "אתה שומע את הצווחות? הם צועקים שם בערבית שהם מצאו כלב. בוא! שלא תצטרך לסחוב פגר נוסף!"

שניהם רצו, נבלעים בפתח של חצר סמוכה.

"זו חצר מוסלמית." אוריה הביט סביבו בחשש.

"העיקר שהם לא נכנסים לכאן."

הקולות חלפו ליד החצר. שניהם חיכו בדממה עד שהתרחקו. אחר כך יצאו ופתחו בריצה לכיוון בית הכנסת. אוריה הקשיב בערנות לקולות שנשמעו מסביב. רק שלא יתקלו בפגר נוסף!

בפתח בית הכנסת האטו. נתן־נטע התנשף ונטל את ידיו מתוך
כלי קטן של מים שניצב בכניסה.
"אל תתעצב", אמר לאוריה.
"איך שהם לעגו לנו!"
"אין סיבה להתייחס אליהם." נתן־נטע שוב חייך את החיוך
הרגיל שלו, ואוריה התרגז.
"מרגיז שהם לועגים!"
"אנחנו נעלים מהם לאין־ערוך. מגוחך שניפגע מהם." נתן־
נטע ניגב את ידיו. "אנחנו בנים של הקל."
"במחילה -" יהודי הדור פנים פנה אליהם במפתיע. "שמעתי
את שיחתכם." היה רוך בקולו. "האם אולצתם לשאת פגר של
כלב בדרככם הנה?"

אבא המשיך לספר:

חגלה הייתה לבושה בבגדים קרועים שהשליכו אנשים אחרים. תמיד היו הבגדים גדולים ממידתה או קטנים ולוחצים. הם היו מלוכלכים, וגם חגלה עצמה הייתה מלוכלכת. אף פעם לא הייתה לה הזדמנות להתרחץ. שערותיה הסתבכו זו בזו והיו דביקות לגמרי. ריח רע נדף ממנה.

הזמן חלף, אבל הוא לא היטיב עם חגלה. היא נהייתה אומללה יותר, עצובה יותר, ומיואשת.

יום אחד, כשהייתה בת ששעשרה, שמה לב לתכונה בעיר. מתוך קהות חושים שמעה אנשים מדברים על המלך, האמור להגיע לעירם.

"הוא רוצה להכיר את כל נתיניו", כך סיפרו האנשים. הם צחצחו את הרחובות וקישטו בזרי פרחים כל פינה. שטיח תכלכל נארג במיוחד לבואו של המלך, וחצוצרנים התאמנו למקהלה מושלמת לכבודו.

לחגלה לא היה אכפת. היא סבלה כל־כך, עד שמאום לא עניין אותה. אבל בכל זאת, ביום המיועד הסתכלה גם היא בהכנות הקדחתניות שברחוב הראשי, שם אמור המלך לעבור.

"שלא תעזי להראות כאן את הפנים שלך!" צעק עליה הקצב.

"הסתלקי!" צעקה מוכרת הכעכים.

ילדים השליכו לעברה אבנים.

חגלה נמלטה משם בריצה, התחבאה מאחורי שיח גדול

ופרצה בבכי. אפילו כשהמלך מגיע, מסלקים אותה! תמיד שונאים אותה!

התזמורת התחילה לנגן, ובעוד היא בוכה, הבינה חגלה שהמלך כבר מגיע. היא התייפחה בשקט, כדי שלא ישמעו אותה האנשים, והדמעות שטפו את לחייה המלוכלכות. גלגלי הכרכרה המלכותית נשמעו קרבים, מסתובבים ברחוב הראשי.

חגלה הציצה לרגע, למרות חוסר ההתעניינות שחשה, אבל בדיוק באותו רגע הסתכל המלך מחלון המרכבה. הוא הבחין בה.

חגלה התחבאה מיד בחזרה, מאובנת מאימה.

"עצור", שמעה את המלך מצווה. "מי נמצאת שם, מאחורי השיח הזה?"

"זו סתם נערה מוזנחת", השיב קולו של מושל העיר, רוטט מאימת המלך.

"נערה מוזנחת?" חזר אחריו המלך. "מדוע היא מתחבאת? ביקשתי לראות את כל נתיניי. קראו לה שתצא."

"אין זה יאה לכבודו של המלך -" התחיל המושל.

"קראו לה!" חתך המלך.

חגלה ייחלה לברוח משם, אבל ידעה שאסור לה, וגם אי־אפשר. חייליו של המלך ישיגוה על נקלה. ברגליים רועדות התקרבה לכיוון הכרכרה, חשה את הכול מביטים בה במשטמה. לרגע קל העזה להסתכל במלך. בפניו הייתה חמלה.

"אין זה יאה", הוא נזף במושל העיר. "גם נערה זו היא מנתיניי. עליכם לדאוג לצרכיה."

"כן, אדוני המלך", השיב המושל בהכנעה, אבל חגלה ידעה
 שקנתה עכשיו אויב מר. המושל לא ישכח לעולם שבגללה
 נזף בו המלך.
 גלגלי הכרכרה המצוחצחים הוסיפו להסתובב הלאה
 משם.

23

חגלה נותרה לעמוד. פניה היו מוכתמים
 מדמעות ומלכלוך. חרדה ומבולבלת היא הסתכלה בכרכרה
 המתרחקת.

"עצור!" שמעה לפתע את המלך מצווה על הרכב.

המלך הוציא את ראשו מהחלון וסימן לחגלה בידו.

מה זאת?

האם המלך קורא לה?

לה?!

ברגליים כושלות הגיעה סמוך לחלון הכרכרה.

"מה שמך?" שאל אותה המלך ברוך, זיק מיוחד בעיניו.

"ח...חגלה", ענתה ברעד.

באחת פתח המלך לרווחה את דלת הכרכרה וזינק
 החוצה.

"האם נפטרו הורייך בילדותך?" שאל בחופזה, "לפני שלוש-עשרה שנים וחודשיים ימים?"

"כן", ענתה, אינה יודעת את נפשה. מאין זאת למלך?

"הורייך היו הראשונים שנשבעו לי אמונים", קולו רטט באופן מוזר. "הם היחידים שהיו נאמנים לי בימים הקשים, עם היווסדה של הממלכה. היחידים שנאמנו לי בכל ליבם. היחידים שקיבלו אותי מיד כמלך".

הוא השתק, ואחר נתן מבט חד במושל העיר, שהתקרב לשם בעל-כורחו.

"הגעתי לכאן, כדי למצוא את העלמה הזו", אמר בקול שקט. בדממה הסמיכה שסביב שמעו הכול כל מילה מדבריו.

"היא – אינה זוכרת את הוריה. אינה זוכרת את נאמנותם לי. אבל אתם?!" הוא הרים את קולו. חגלה נרתעה לאחור.

"כמה גדול פשעכם! אתה, מושל העיר! אתם, נתיני! הרי אתם ידעתם מי היא! זכרתם את הוריה! איך השארתם אותה מוזנחת כזו? אומללה כזו? הלא תבושו?"

דמעות סימאו את עיניה של חגלה.

"מוזנחת? קראת לה?" הרעים המלך על המושל. פניו של זה לבנות היו כסלע גיר. "כך כינית אותה! את הטובה בבנות כולן! את בתם היחידה של נאמני המלך?"

מבטו של המלך הקיף את התושבים. שוב היה קולו שקט.

"חגלה תבוא איתי עכשיו לארמוני", כעת הדגיש כל מילה. "היא תהיה רעייתי".

אנקת תדהמה עלתה מהקהל כענן.

"עלי לכרכרה", אמר המלך רכות.

ברכיה רעדו.

בקושי תפסה במעקה המדרגה ומשכה עצמה מעלה.

המושבים הפנימיים הבהיקו באדום. דמותה המלוכלכת השתקפה ברצפה המבהיקה. היא תטנף את כרכרת המלך, אם תשב.

"אני----- אני לא יכולה לשבת", אמרה בחולשה.

"שבי", הורה לה המלך, שישב בחלקה הקדמי של הכרכרה. "אל למיועדת למלוכה להטריד עצמה בעניינים חסרי-חשיבות". הוא פנה לרכב. "סע מיד", אמר לו. "איני רוצה להתעכב עוד בעירם של האנשים הרעים".

והכרכרה נסעה.

בארמון היה הכול מהודר.

מהודר וזר.

הדלתות המחוטבות, החלונות המוזהבים, האריחים הבוהקים. חגלה חשה כאילו היא רואה הכול מבעד לענן סמיך.

היא הסתחררה כשהובילו אותה המשרתות לחדר הרחצה המלכותי, ואיבדה את עשתונותיה כשהגיעה, נקייה ולבושה בטוב טעם, לחדר האוכל.

אף פעם לא ראתה שפע כזה! לחמניות טריות וריחניות, קערת מרק מהביל, אווז צלוי, ירקות גן חתוכים, מיני מאפה עשירים. היא רצה אל השולחן ולקחה מהמאכלים בשתי ידיה.

"המיועדת למלוכה יכולה לשבת", הציעה לה משרתת אחת בעדינות. חגלה תחבה לפיה חופן של עוגיות שקדים, ואז התעשתה בבת-אחת ושמטה הכול, מוצפת בושה.

המקורות לרקע ההיסטורי

פרק 1:

הלימודים בהסגר: ר"ד רוסוף, וזה שער השמים (ירושלים, תשס"ב), עמ' 25.

בואו של ה'פאשה' ויתר הפרטים עליו: ר' גדליה מסיטיאמיץ, שאלו שלום ירושלים (ברלין, תע"ו), דף ג ע"ב.
כפי הנראה, המושג 'פאשה', המוזכר בכתביו של ר' גדליה מסיטיאמיץ,
הוא כינוי לקאדי, שהתחלף מדי שנה. בשונה ממנו - ה'פחה' היה מקבל
את השלטון על אזור מסוים לזמן בלתי-מוגבל: ר"ד רוסוף, וזה שער השמים (ירושלים, תשס"ב), עמ' 88.

פרק 2:

פיאסטר - כך כונה הגרוש התורכי: ספר ארץ הצבי.
קשיי משא-ומתן בגלל העדר שפה משותפת, ולעג הערבים: ר' גדליה מסיטיאמיץ, שאלו שלום ירושלים (ברלין, תע"ו), דף ה, ע"א.

פרק 3:

הנוצרים שהתגוררו בירושלים קיבלו כספים מהנוצרים באירופה, על-מנת שיוכלו להמשיך להתגורר בירושלים: שם, דף ה, ע"ב.
ההתרחשויות יוצאות הדופן שאירעו בתקופת פאשה זה, כולל המעשה בגזירת הכלבים, מובאות בספר 'שאלו שלום ירושלים'. ר' גדליה, מחבר הספר, אינו מציין במפורש באיזו שנה אירעו, אך מובן מדבריו שהיה זה באחת השנים שבין 1701 ל-1703 למניינם, או כחמש שנים אחר כך.

פרק 4:

סיפור הכלבים: שם, דף טו, ע"א.

פרק 5:

אהבת השם אותנו: ירמיהו פרק לא, פסוק ב.

האם הסיפור אמיתי?

כקודמיו, גם ספר זה מתבסס על מקורות היסטוריים מהימנים. חלק ניכר מהפרטים ההיסטוריים המופיעים בספר זה שאובים מהספר 'שאלו שלום ירושלים', לרבי גדליה מסיטיאמיץ.
 רבי גדליה היה בן לחבורתו של רבי יהודה חסיד, ושנים מספר אחרי הגיעו לירושלים העלה על הכתב את קורותיהם של בני הקבוצה ושל ירושלים כולה. את איגרתו הפנה ליהודי התפוצות בבקשה לעזרה כספית.
 ספרים אחרים שופכים אור נוסף על אורח חייהם של היהודים בירושלים, על מערכת היחסים שלהם עם השכנים הערביים ועל צורת החיים תחת השלטון הטורקי.

אנשי הגובה היו מחכים ליד בית הכנסת, כדי לתפוס את המתחבאים
בנו: ר' גדליה מסיטיאמיץ, שאלו שלום ירושלים (ברלין, תע"ו), דף ז,
ע"ב.

פרק 12:

האמונה ששבתאי צבי ישוב ויתגלה בתס"ו, ארבעים שנה אחרי
התאסלמותו, הייתה נפוצה בקרב השבתאים: שם, דף טז, ע"ב. מקור
לדעה דומה לזו: ר' שמואל-פייבש סופר כ"ץ, לקט שמואל (ויניציאה,
תנ"ד), דף ל, ע"ב.

פרק 14:

הקהילה האשכנזית נאלצה ללוות מהערים סכומי כסף גדולים
ברביבית: ר' גדליה מסיטיאמיץ, שאלו שלום ירושלים (ברלין, תע"ו),
דף ג, ע"ב.

ר' משה סעמייטיטשר היה רב צדיק ומפורסם מפולין שהשתייך
לחבורתו של רבי יהודה חסיד. הוא נלחם בחיים מלאך, והשפעתו
ניכרה בירושלים: שם, דף ט, ע"ב.

תפוחי-אדמה לא היו בנמצא בירושלים: רבי יהוסף שווארץ, בשערי
ירושלים, עמ' כה.

פרק 15:

מנהג ירושלים בתפילת חג הפסח: שם, עמ' ח.
על אנשי הגובה נאסר לחפש בשבת וביום טוב אחר המשתמטים
מתשלום המס: ר' גדליה מסיטיאמיץ, שאלו שלום ירושלים (ברלין,
תע"ו), דף ז, ע"ב.

פרק 17:

כשאנשי הגובה היו מחפשים בבתים שברחוב אחד, היו העניים
מתחבאים בבתים שברחוב אחר, וכשהיו אנשי הגובה מגיעים לשם,
היו חוזרים העניים לרחוב הראשון: שם, דף ז, ע"ב.

פרק 18:

הגובה היה עוזב את ירושלים בתקופת חג השבועות: שם, דף ג, ע"ב.

דברי הגמרא המוזכרים: סנהדרין דף מו, ע"א.

מס על בניין בית הכנסת: ר' גדליה מסיטיאמיץ, שאלו שלום ירושלים
(ברלין, תע"ו), דף ג, ע"א.

פרק 6:

גביית מס בן שני זהובים אדומים לנפש באמצעות הגובה: שם, דף ג,
ע"ב.

איסור החיפוש בבתים: שם, דף ז, ע"ב.

מנהג ירושלים בפורים: רבי יהוסף שווארץ, בשערי ירושלים, עמ' טו.

פרק 7:

תלמידיו של חיים מלאך רוקדים ושרים מזמורים נוכח תמונת עץ
בדמותו של שבתאי צבי: ר"י עמדין, תורת הקנאות (אלטונא, תקי"ב),
דף כז, ע"ב.

גם הנוצרים היו חייבים במס: ר' גדליה מסיטיאמיץ, שאלו שלום
ירושלים (ברלין, תע"ו), דף ז, ע"ב.

פרק 8:

שחיטת בשר למוסלמים ואופן השחיטה: רבי יהוסף שווארץ, בשערי
ירושלים, עמ' כה ומד. (ספר זה נכתב בתקופה מאוחרת יותר, אבל
משתמע כי הדברים התנהלו במשך מאות שנים באותו אופן.)

הפאשה ההוא היה שנוא גם על הערבים: ר' גדליה מסיטיאמיץ, שאלו
שלום ירושלים (ברלין, תע"ו), דף סו, ע"ב.

פרק 9:

מי ששילם את המס, קיבל כתב המעיד על כך: שם, דף ג, ע"ב.

כל קהילה דאגה לפדות את העניים שנאסרו מאחר שלא שילמו: שם.

פרק 11:

בית הכנסת הספרדי 'ציון': ר"ד רוסוף, וזה שער השמים (ירושלים,
תשס"ב), עמ' 25. (שמו של בית-כנסת זה הוחלף ל'רבן יוחנן בן
זכאי'.)

מישהו דרך על רגלו נטולח המנעל.
אוריה נאנק בכאב, ממשיך להידחק קדימה עם המון האדם.
הוא התאמץ לחתור לימין, אולי כך יצליח להשתחרר מהם -
אבל מכל צד לחצו אותו אנשים גבוהים ממנו.
אין ביכולתו אף לראות איפה הם נמצאים עכשיו.
"לשחרר אותו!" נשמעו צעקות קצביות מכל כיוון. "לשחרר אותו!"
ההמון עצר.

האם הגיעו לבית הסוהר?
"החייילים הטורקיים יכו בנו בחרבותיהם", שמע מישהו אומר לידו.
"הם לא יעזו!" הגיב קול אחר.
"גם הם רוצים בשחרורו של נשיא היהודים!" הוסיף עוד מישהו. "הוסבר להם מי הוא הנשיא?"
אוריה נשם בשקט. לפחות הוא יודע ערבית.
לולא היה מבין את דברי האנשים סביבו, היה פחדו גדול יותר.
האם החייילים הטורקיים מכבדים?
גם הם את נשיא הספרדים?
הוא לא ידע עד כמה חשוב
הוא בעיני הערבים.
הלוחאי שיצליחו לשחרר אותו!

אוריה מסתכן וחומק תחת אפם של אנשי
הגובה, כדי למלט את אחיו הגדול מתשלום המס.
הוא גורר באומץ פגר של כלב אל מחוץ לחומות, מתעמת
עם נערים ערביים הלועגים לו, עוקב אחר חלמידו של אחיו
הגדול, שנתפס לשבתאות, ונקלע לליבו של המון ערבי מתפרע
הדורש לשחרר מן הכלא את 'הנשיא', רבה הספרדי של ירושלים.
זהו סיפורו של אוריה, נער צעיר ואמיץ לב.
זוהי עלילה הנרקמת ברחובות ירושלים של לפני שלוש-מאות ועשר
שנה. סיפור של התמודדות ושל מאבק עיקש; סיפור של העזה ושל
חוכמה עמוקה ודקה.
סיפור שבני נוער יקראו בשקיקה, ומבוגרים יאהבו.

0 8001211106 2
דאנאקוד 800-1211106